

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาของการวิจัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม, 2545, 2553) ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ เห็นคุณค่าของตนเอง และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, 2553) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมและปรับเปลี่ยนค่านิยมของคนไทยให้มีวินัย มีจิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยส่งเสริมการปลูกฝัง บ่มเพาะ และหล่อหลอมเกลาลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีวินัย มีคุณธรรม จริยธรรมของครอบครัวในการ

เลี้ยงดูบุตรหลาน โดยใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย จิตสาธารณะ ตลอดจนจัดกิจกรรมหล่อหลอมพฤติกรรมและวัฒนธรรม การทำงานที่พึงประสงค์ให้เป็นคุณลักษณะ ที่สำคัญของคนในสังคมไทย อาทิ การตรงต่อเวลา การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานเป็น กลุ่มคณะ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

แต่เนื่องจากการจัดการเรียนสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ยังไม่เป็นที่พึงพอใจคือ เด็กขาดวินัย ไม่ใฝ่ เรียนรู้ และไม่อยู่อย่างพอเพียง ซึ่งยังไม่เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางที่เน้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกใน ความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) นอกจากนี้ เด็กไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะ มีค่านิยมยึดตนเองเป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงสังคม ส่วนรวม รักสนุกและความสบาย เชื่อข่าวลือ ขาดความอดทน ขาดวินัย ชอบวัตถุนิยม และยอมรับ คนที่ฐานะมากกว่าคนดีมีคุณธรรมอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สอดคล้องกับ การวิจัย และการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ยังไม่ประสบความสำเร็จมาก เท่าที่ควร รวมทั้งค่านิยมและลักษณะนิสัยของคนไทยที่เป็นปัญหา คือ ขาดวินัย ไม่อดทน ขี้เกียจ ขอบรวยทางลัด ไม่รับผิดชอบ ไม่กล้าเผชิญปัญหาและไม่รักการเรียนรู้ รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546) รวมทั้งการวัดและประเมินผลไม่สะท้อน มาตรฐานการศึกษา และเครื่องมือที่สถานศึกษาดำเนินการสร้างนั้น ยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่สามารถเก็บ ข้อมูลได้ครบถ้วนตามเป้าหมายที่วางไว้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2546 ก, 2546 ข, 2548 ก, 2548 ข); สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2548, 2555); สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548; นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2544)

สิ่งที่สำคัญที่น่าเป็นห่วงของสังคมไทยคือ การขาดจิตสำนึกสาธารณะของเด็กไทยส่วน ใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ไม่ได้ทำหน้าที่ที่มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับเพื่อนบ้าน ไม่ร่วมกิจกรรมทางศาสนา และไม่พูดความจริง (ชอบโกหก) เด็กส่วนใหญ่อยากเรียนเก่ง อยากควบคุมอารมณ์ของตนเองให้มีสติมากขึ้น และอยากเชื่อฟังพ่อแม่ เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสุขและภาคภูมิใจ (สุริยเดว ทรีปาตี, 2549 ก, 2549 ข; Home School, 2008) เหตุที่ทำให้เด็กขาดคุณลักษณะพึงประสงค์ดังกล่าว เป็นเพราะผู้ใหญ่ยังเป็นแบบอย่างไม่ดีแก่เด็กๆ รวมทั้งนักการเมืองทำให้บ้านเมืองวุ่นวาย ไม่มีความสงบ แข่งชิงอำนาจกัน คอร์รัปชัน นักการเมือง เห็นแก่ตัว และขาดความสามัคคี ไม่ช่วยเหลือกันและกัน (ลม เปลี่ยนทิศ, 2556) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ปัญหาของชาติบ้านเมืองที่เกิดความวุ่นวาย เหลวและพะในสังคมของเรานั้นก็คือ การคอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ในทุกระดับ เช่น มีการซื้อสิทธิขายเสียงเลือกตั้งระดับชาติ และในระดับท้องถิ่น การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ (Power) ความมั่งคั่ง (Wealthy) และสถานภาพที่คนยอมรับ (Status) (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, 2546) ซึ่งการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งจะนำมาสู่การถอนทุนของผู้มีอำนาจรัฐหลังการเลือกตั้ง หากมีการทุจริต คอร์รัปชันกันมา รัฐบาลจะมีอายุสั้น ไม่มีเสถียรภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความเป็นประชาธิปไตยก็จะไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2550)

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว สืบเนื่องมาจากมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 1 ที่กำหนดให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมพึงประสงค์ มีตัวชี้วัดไม่ชัดเจน ตัวชี้วัดไม่ได้ นิยามเชิงพฤติกรรม จึงไม่สามารถนำไปปฏิบัติกิจกรรมและประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนได้ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีการปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย ได้แก่ อยู่ อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ฯลฯ นั้น ไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรเดิม จึงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่ โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขึ้นใหม่ และ นำมาใช้ในปี พ.ศ. 2551 มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้ง 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการ ทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ รวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมี ความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลกอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรและ สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษารัฐ, 2543; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

หนทางที่อาจแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้นั้น ทุกภาคส่วนควรต้องร่วมมือกันพัฒนา “คน” ต้องพัฒนาคุณภาพของคน ต้องพัฒนาจิตใจในทุกช่วงวัยของชีวิตอย่างมีระบบระเบียบแบบแผน และใช้ความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมี อำนาจหน้าที่ที่ต้องส่งเสริม ประสานงานและให้การศึกษาร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจากการลอกเรียนแบบครอบครัว ฝึกการเข้าถึงสภาวะธรรมโดยมีพี่เลี้ยงด้วยการฝึกใจตนเอง ดำรงสภาวะธรรมของชีวิตและบรรลु สัจธรรม นอกจากนี้ต้องทำแบบบูรณาการคนทุกวัยทุกอาชีพ ทำกิจกรรมหรืองานที่ครอบคลุมการ พัฒนาทุกด้าน รวมทั้งต้องปฏิรูปการเมือง โดยประชาชนมีส่วนร่วมมุ่งพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ ต้องสร้างความสามัคคีและชาตินิยม ปลูกฝังวินัย การเข้าคิว/การเคารพกฎจราจร การวิจารณ์ข้อมูลครบจากทุกฝ่าย/ทุกด้าน การยกย่องคนดี มีการจัดระเบียบสังคม มีกฎกติกา จัดกฎเกณฑ์ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข หรือบรรทัดฐานทางสังคม ได้แก่ วิถีประชาชนหรือวิถีชาวบ้าน

ที่ชาวบ้านปฏิบัติจนชินชา จาริตประเพณี และกฎหมาย การมีระเบียบสังคมจะช่วยขัดเกลากายทางสังคม รู้อะไรดี อะไรไม่ดี และเป็นการแสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน สิ่งที่สำคัญที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์ที่จะช่วยจัดระเบียบสังคมคือ ความเป็นประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน กลไกตลาดเสรี/ทุนนิยมและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การจัดระเบียบบ้าน (ครอบครัว) โดยใช้หลักการ ซึ่งประกอบด้วย มั่นคงไว้ใจกัน จุดมุ่งหมายเดียวกัน มีมารยาทให้เกียรติ บอกกล่าวกัน มีความรักให้กัน มองตนเอง เปิดใจกว้างยอมรับ อาสาเสนอตัวช่วย สร้างความสุขไม่โทษกันและทำตัวกระหม่อมกระชวย (จรรยาพร ธรณินทร์, 2551) แต่หากการศึกษาไม่นำ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงนิสัยและค่านิยมที่ผิดเหล่านี้แล้ว แม้จะร่างระบบและวางนโยบาย ที่ดีเลิศเพียงใด ก็ยากที่จะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและได้เล็งเห็นความสำคัญการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเฉพาะการพัฒนาประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยอันมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญและเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าของประเทศชาติ การพัฒนากลุ่มเป้าหมายดังกล่าว จะมีผลเชื่อมโยงไปยังภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมอีกด้วย ดังนั้น หน่วยงานทั้งสองจึงได้ร่วมมือกันจัดทำโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น โดยได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย สำหรับครู-อาจารย์ ทั้ง 4 ช่วงชั้นขึ้น และเผยแพร่ให้โรงเรียนชั้นประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 29,054 โรงเรียนได้ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งได้ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา แต่โรงเรียนต่างๆ ที่ดำเนินการโครงการมานั้น มีแนวทางการดำเนินงานและการประเมินโครงการที่ไม่ชัดเจน ทำให้การดำเนินโครงการดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จได้เท่าที่ควร ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานและการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำสารสนเทศที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาโครงการให้โรงเรียนที่กำลังดำเนินการและยังไม่ได้ดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 ก, 2552 ข, 2552 ค, 2552 ง)

ความสำเร็จของโครงการจะบรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ และต้องประเมินให้ครอบคลุมองค์ประกอบของโครงการตั้งแต่ก่อนเริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ จึงจะทำการบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2540, 2551) ทั้งนี้การประเมินโครงการเป็นการประเมินกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์

เกี่ยวข้องกันและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานและมักจะเป็นงานพิเศษต่างจากงานประจำ ซึ่งโครงการนั้นจะประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) การประเมินลักษณะนี้ เป็นกระบวนการประเมินที่ก่อให้เกิดสารสนเทศเพื่อช่วยให้การตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่า ผลสัมฤทธิ์ของโครงการมีมากน้อยเพียงใด รวมทั้งบ่งชี้คุณค่าของโครงการ ทำให้ทราบว่าโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่เพียงใด (สมคิด พรหมจ้อย, 2550, 2551, 2555; เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2546) รวมทั้ง การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (กลุ่มกิจกรรม) นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินด้วย เนื่องจากจะช่วยให้ทราบถึงความชัดเจนของโครงการ รวมทั้งความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับสภาพปัญหาความต้องการจำเป็นหรือไม่ ตลอดจนความพร้อมในด้านปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำเนินโครงการ ซึ่งการประเมินความก้าวหน้าของโครงการนั้น เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นระหว่างการนำโครงการไปปฏิบัติ หรือในขณะที่กำลังดำเนินตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน ในบางครั้งเรียกว่า การประเมินกระบวนการ มุ่งตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน ปัญหา อุปสรรค หรือผลงานที่เกิดขึ้นในระยะแรกเริ่มโครงการเป็นระยะๆ รวมทั้งเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ และประเมินสรุปผลการดำเนินงานด้วย (สุพัตร์ พิบูลย์และกานดา นาคะเวช, 2551, 2555; อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, มปป.)

สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการดำเนินงานขององค์กรต่อการปรับปรุงสื่อ/ชิ้นงาน แผนงาน โครงการให้เหมาะสมก่อนนำไปปฏิบัติ ทำให้ผู้รับผิดชอบงาน/โครงการทราบจุดเด่น จุดด้อยของงาน มีโอกาสที่จะปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการลดโอกาสความสูญเสียเปล่าในการปฏิบัติงาน ทำให้ทราบว่าปฏิบัติการใด ๆ ที่ได้ลงทุนไปแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่าหรือไม่ ควรจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554) ดังนั้น วิธีการประเมินเชิงระบบ เป็นวิธีการประเมินที่ใช้ในการประเมินโครงการ ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าของโครงการ และการปฏิบัติในการประเมินโครงการเป็นอย่างดี (Chen, 1990)

การประเมินแบบขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (Theory-Driven Evaluation: TDE) เป็นวิธีการประเมินอย่างรอบด้านบนพื้นฐานของการขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (Theory-Based Approach) โดยใช้ทฤษฎีโปรแกรม (Program Theory) เป็นเครื่องนำทางสำหรับการตัดสินใจว่า แผนงาน/โครงการนั้นเกิดผลลัพธ์ที่เป็นความสำเร็จหรือไม่ ปัจจัยและกระบวนการใด เป็นสาเหตุของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาแผนงาน/โครงการนั้นต่อไป การประเมินแบบขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (TDE) เริ่มจากการใช้ตรรกศาสตร์ของแผนงาน/โครงการ ด้วยการพัฒนาทฤษฎีโปรแกรมที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ มีโมเดลเชิงตรรกะ (Logic Model) ซึ่งเป็นมโนทัศน์เชิงเหตุผล

ที่แสดงความเชื่อมโยงสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causality) ระหว่างปัจจัยนำเข้า กิจกรรมการดำเนินงาน และผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลกระทบ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางของการประเมินแผนงาน/โครงการนั้น (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554, 2560) ดังนั้นการประเมินที่เน้นทฤษฎี จึงช่วยให้ทราบว่า เหตุปัจจัยมีผลต่อผลลัพธ์ได้อย่างไร และสามารถอธิบายถึงเหตุและผลของความสำเร็จ และ ความล้มเหลวของโครงการหรือโปรแกรมที่มุ่งประเมินได้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544 ก, 2544 ข, 2551)

การประเมินที่เน้นทฤษฎีลักษณะนี้เป็นการประเมินที่ดี เนื่องจากสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นแล้ว ยังสามารถอธิบายเหตุผลได้ว่าทำไมตัวแทรกแซง (Intervention) หรือกิจกรรมของโครงการ ที่กำหนดขึ้นสามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ การรู้ปัจจัยเชิงสาเหตุหรือกลไกการทำงาน (Mechanism) ทำให้นักประเมินมีคำอธิบายการทำงานของโปรแกรมหรือโครงการมากขึ้น ซึ่งจะช่วยในการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในการประเมินตามแนวคิดนี้จะมีการสร้างทฤษฎีโปรแกรม (Program Theory) ซึ่งพัฒนามาจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดคำถามประเมิน และจัดลำดับความสำคัญของคำถาม การตอบคำถามตามกรอบความคิดของทฤษฎีโปรแกรมที่ใช้ในการออกแบบการประเมิน มีการเก็บข้อมูลตามกรอบของทฤษฎีโปรแกรมที่พัฒนาหรือกำหนดขึ้น ข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินของ Chen สามารถอธิบายได้ว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตัวแทรกแซงอยู่ที่ใด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานได้ถูกต้อง (ไพศาล วรคำ, ม.ป.ป.; Chen, 2005)

นอกจากนี้ ทฤษฎีโปรแกรมยังช่วยให้ได้แนวทางในการระบุประเด็นสำคัญในการประเมิน และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหาที่สำคัญ รวมทั้งแสดงการเชื่อมต่อระหว่างกระบวนการทำงานของโปรแกรมและผลที่เกิดขึ้น จึงช่วยให้การประเมินได้รู้ถึงผลลัพธ์ทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ ซึ่งจะทำให้ผู้ดำเนินโครงการสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันเวลา และยังช่วยให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อจำกัดของโปรแกรมแก่ผู้มีส่วนได้เสียด้วย (Chen, 1990, 2005)

การทำให้การประเมินสนองความต้องการของผู้ใช้ผลประเมินเป็นที่มาของการประเมินที่เน้นการใช้ประโยชน์ และนำทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินด้วย เพราะคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมินขึ้นอยู่กับมุมมองหรือการตีความของของแต่ละฝ่ายที่ไม่เหมือนกัน การประเมินลักษณะนี้จึงเป็นการประเมินที่เน้นการสร้างสรรค์ เป็นแบบการร่วมมือรวมพลัง ด้วยความเชื่อว่าการมีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานจะนำไปสู่ความรู้สึกว่ามีส่วนร่วม และรู้สึกว่าเป็นเจ้าของผลงาน และท้ายที่สุดทำให้เกิดการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ได้ (Guba & Lincoln, 1989; Patton, 1975, 1980)

ดังนั้น การพัฒนาโครงการพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนให้โรงเรียนปฏิบัติได้และมีประสิทธิภาพนั้น ต้องวางแผนให้ดีและมีขั้นตอนที่ชัดเจน จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จ วิธีการพัฒนาโครงการที่จะรับประกันความสำเร็จของโครงการคือ การประเมินที่ขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี หรือการใช้การประเมินที่ใช้ทฤษฎีเป็นฐาน การนำทฤษฎีมาใช้ในการออกแบบการประเมิน จะช่วยให้เข้าใจถึงเงื่อนไขที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการผลิตผลลัพธ์ที่ต้องการหรือไม่ต้องการอีกด้วย ซึ่งแนวคิดนี้ต้องการแก้อ่อนการดำเนินโครงการในอดีต และเป็น การประกันคุณภาพการดำเนินโครงการอีกด้วย (Chen, 1983, 1990, 2005)

จากลักษณะสำคัญและประโยชน์ของการขับเคลื่อนทางทฤษฎีหรือการประเมินที่ใช้ทฤษฎีเป็นฐานที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาทฤษฎีโปรแกรมที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน รวมถึงพัฒนาวิธีการประเมินโครงการพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางการประเมินที่ใช้ทฤษฎีเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย มีลักษณะอันพึงประสงค์ตามวิถีประชาธิปไตยของกระทรวงศึกษาธิการและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเริ่มจากการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติในอนาคตอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้การใช้ทฤษฎีเป็นฐานในการประเมินจะช่วยในการตรวจสอบกระบวนการของโครงการ สามารถระบุถึงสาเหตุที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ทฤษฎีดังกล่าวสามารถใช้เป็นฐานความรู้ในการวางแผนและประเมินโครงการต่อไป ดังนั้นการประยุกต์แนวทางการประเมินที่ใช้ทฤษฎีเป็นฐานมาใช้ในการพัฒนาวิธีการประเมินโครงการดังกล่าว จะทำให้ได้วิธีการประเมินที่มีความเป็นไปได้ เหมาะสม และให้ผลการประเมินที่ถูกต้อง สามารถบอกถึงประสิทธิผลของโครงการที่ครอบคลุมถึงการนำความรู้หรือทักษะการมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยและวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ได้จากการเรียนรู้ฝึกหัดไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งสารสนเทศเกี่ยวกับกลไกเชิงสาเหตุที่แทรกอยู่ระหว่างกิจกรรมของโครงการ และความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ จะสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไปในอนาคตได้ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาที่สามารถรองรับการประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศให้ไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงและสมบูรณ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อประยุกต์ใช้การประเมินที่ขับเคลื่อนด้วยทฤษฎีในการพัฒนาและประเมินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ

2.1 เพื่อสร้างทฤษฎีโปรแกรมที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาและประเมินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 เพื่อพัฒนาวิธีการประเมินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 เพื่อประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างทฤษฎีโปรแกรมที่ใช้ในการประเมินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แนวคิดของ Chen (2005) ดังแผนภาพที่ 1.1 โดยมีส่วนประกอบของทฤษฎีโปรแกรม 2 ส่วน ได้แก่ โมเดลการกระทำ (Action Model) และ โมเดลการเปลี่ยนแปลง (Change Model) ซึ่งโมเดลการกระทำ (Action Model) มี 6 องค์ประกอบ ผู้วิจัยกำหนดดังนี้

3.1 องค์การผู้ดำเนินการ ได้แก่ โรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ผู้ดำเนินการ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และผู้วิจัย

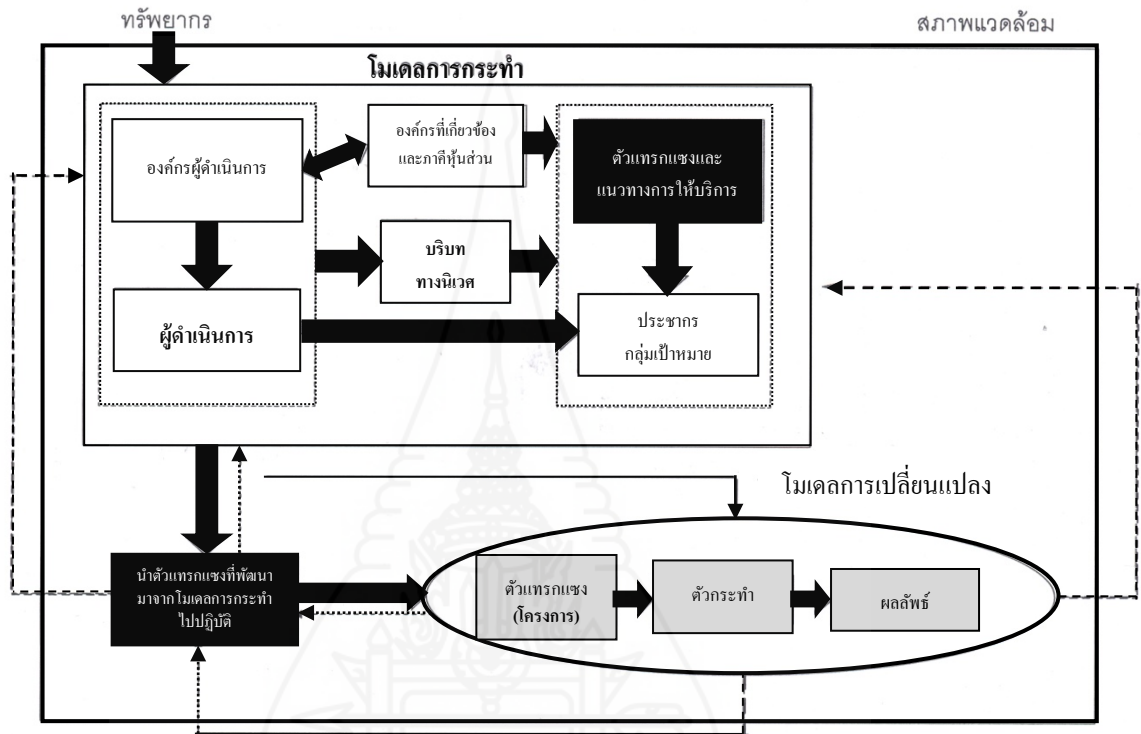
3.3 องค์การที่เกี่ยวข้องและหุ้นส่วนชุมชน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ปกครองนักเรียน

3.4 บริบททางนิเวศ ได้แก่ ชุมชนชนบท

3.5 ตัวแทรกแซงและแนวทางการให้บริการ (ดำเนินงาน) ได้แก่ กิจกรรมที่มีหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การวชิรธรรม สามัคคีธรรม และปัญญารธรรม ส่วนแนวทางการดำเนินกิจกรรมตามโครงการฯ ซึ่งจะได้หลังจากการพัฒนาพร้อมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.6 ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

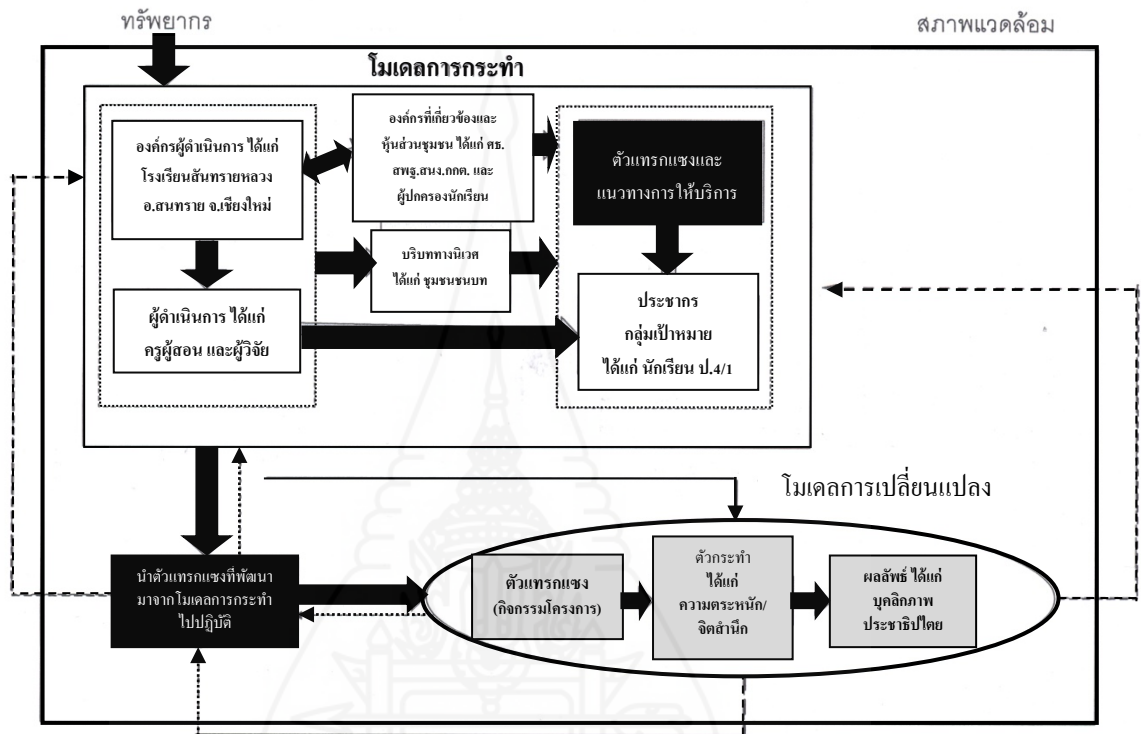
ส่วนโมเดลการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ตัวแทรกแซง ตัวกระทำ และผลลัพธ์ เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ การดำเนินงานตามองค์ประกอบของโมเดลการกระทำ ต้องส่งเสริมโมเดลการเปลี่ยนแปลง ดังทฤษฎีโปรแกรมตามแนวคิดของ Chen ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 ทฤษฎีโปรแกรมตามแนวคิดของ Chen (1983, 1990, 2005)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาโมเดลเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ Chen (2005) โดยตัวแทรกแซงคือ โครงการพัฒนามุขลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งมีลักษณะของ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การวชิธรรม สามัคคีธรรม และปัญญธรรม เป็นองค์ประกอบของการ พัฒนา ส่วนตัวกระทำ ได้แก่ ความตระหนักและจิตสำนึกรับผิดชอบ และผลลัพธ์ที่ต้องการคือ ผู้เรียน มีมุขลิกภาพประชาธิปไตย (คุณลักษณะอันพึงประสงค์) ซึ่งประกอบด้วย 1) มีคารวธรรม ได้แก่ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล – เคารพสิทธิผู้อื่น มีวินัยในตัวเอง - ตรงต่อเวลา ไม่เอาของคนอื่น มาเป็นของตน – เคารพสิทธิผู้อื่น มีวินัยในครอบครัว เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และมี วินัยในโรงเรียน - เข้าแถว/การเข้าคิว 2) มีสามัคคีธรรม ได้แก่ มีความสามัคคี ร่วมมือกันในการ เรียน ในการทำงาน เป็นสุภาพบุรุษประชาธิปไตย - พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย 3) มีปัญญา ธรรม ได้แก่ มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์ – ไม่โกหก มีความ

ขยันอดทน มีน้ำใจ มีการอดทนอดออม เป็นสุภาพบุรุษประชาธิปไตย – พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวินัยในชุมชน - มีชีวิตที่ดีในชุมชน ทั้งขยะ – แยกขยะได้ถูกต้อง เป็นพลเมืองดีในชุมชน – ทำความดี มีวิถีชีวิตในชุมชน - มีวิถีประชาธิปไตยในวัฒนธรรม ประเพณีไทย เป็นพลเมืองดีในชุมชน – ทำความดี และมีจิตสาธารณะ รายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 1.2

ภาพที่ 1.2 ทฤษฎีโปรแกรมของผู้วิจัย

จากกรอบแนวคิดได้ตัวแทรกแซงจากโมเดลการกระทำ (Action Model) และโมเดลการกระทำมาสู่การปฏิบัติ ซึ่งนำตัวแทรกแซงมาสร้างโมเดลการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ตัวแทรกแซง (โครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) มีตัวกระทำ ได้แก่ ความตระหนัก/จิตสำนึก และผลลัพธ์ ได้แก่ บุคลิกภาพประชาธิปไตย รายละเอียดโมเดลการเปลี่ยนแปลงดังภาพที่ 1.3 ข้างล่างนี้

ภาพที่ 1.3 การเปลี่ยนแปลง: ตัวแทรกแซง (โครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน
ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ตัวกระทำ และผลลัพธ์

4. สมมติฐานการวิจัย

เมื่อผู้เรียน ได้เรียนรู้กิจกรรมพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยแล้ว ผู้เรียนมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยหลังการเรียนรู้มากกว่าก่อนการเรียนรู้

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการทดลองวิจัย

5.1.1 ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 2 ห้องเรียน จำนวน 75 คน

5.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 38 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ผู้วิจัยต้องเข้าไปมีส่วนรับผิดชอบโครงการร่วมดำเนินงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการจัดกิจกรรม และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้น

5.2 ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตย ซึ่งมีกิจกรรมพัฒนานุคลิกภาพประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยหลักธรรม 3 หลักธรรมคือ

5.2.1 คารวธรรม ได้แก่ 1) ขอมรับความแตกต่างของบุคคล - เคารพสิทธิผู้อื่น 2) มีวินัยในตัวเอง - ตรงต่อเวลา 3) ไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน - เคารพสิทธิผู้อื่น 4) มีวินัยในครอบครัว 5) เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และ 6) มีวินัยในโรงเรียน - เข้าแถว/เข้าคิว

5.2.2 สามัคคีธรรม ได้แก่ 1) มีความสามัคคี 2) ร่วมมือกันในการเรียน การทำงาน และ 3) เป็นสุภาพบุรุษประชาธิปไตย - พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย และ

5.2.3 ปัญญาธรรม ได้แก่ 1) มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ 2) มีความซื่อสัตย์-ไม่โกหก 3) มีความขยันอดทน 4) มีน้ำใจ 5) มีความอดทนอดออม 6) เป็นสุภาพบุรุษประชาธิปไตย - พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย 7) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 8) มีวินัยในชุมชน-มีชีวิตที่ดีในชุมชน 9) ทิ้งขยะ-แยกขยะได้ถูกต้อง 10) เป็นพลเมืองดีในชุมชน-ทำความดี 11) มีวิถีชีวิตใน

ชุมชน - มีวิถีประชาธิปไตยในวัฒนธรรม ประเพณีไทย 12) เป็นพลเมืองดีในชุมชน – ทำความดี และ 13) มีจิตสาธารณะ

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 โครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตย (Democratic Personality Development Project) หมายถึง โครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ จัดทำขึ้น ซึ่งกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง บริบทชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน และตรงกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยหลักธรรม 3 หลักธรรมคือ การวชิธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

6.2 การวชิธรรม (Casa Ruatrarom/Carmi's fair) หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวธรรมในทางปฏิบัติ ได้แก่ เคารพซึ่งกันและกันทางกาย เคารพทางวาจา เคารพในสิทธิของผู้อื่น เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพในกฎระเบียบของสังคม มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ

6.3 สามัคคีธรรม (Harmony) หมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรมในทางปฏิบัติ ได้แก่ การรู้จักประสานประโยชน์ โดยยึดประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ร่วมมือกันการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด รับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม ในหน่วยงานและสังคม ฯลฯ

6.1 ปัญญาธรรม (Intelligence Fair) หมายถึง การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ในการปฏิบัติ ได้แก่ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เน้นการใช้ปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้อง ร่วมกันคิดและร่วมกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล รวมทั้งใช้วิธีการออกเสียง ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ ฯลฯ

6.4 การประยุกต์ใช้การประเมินที่ขับเคลื่อนด้วยทฤษฎี (Application of Theory-Driven Evaluation) หมายถึง วิธีการประเมินโครงการที่สร้างทฤษฎีโปรแกรมขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 2 โมเดลคือ 1) โมเดลการกระทำ มีกิจกรรมโครงการเป็นตัวแทรกแซง (Intervention) คือกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนที่มีองค์ประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ การวชิธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม จำนวน 22 กิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมมีเนื้อหากิจกรรม กระบวนการ จัดกิจกรรมสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ผสมผสานหลายวิธี 2) โมเดลการเปลี่ยนแปลง

ได้จากโมเดลการกระทำที่พัฒนาขึ้นแล้วจากขั้นตอนแรก ประกอบด้วย ตัวแทรกแซง (กิจกรรมทั้ง 22 กิจกรรม) ซึ่งมีตัวกำหนดคือ ความตระหนัก/จิตสำนึก เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างตัวแทรกแซงกับผลลัพธ์ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่วางไว้คือ นักเรียนมีบุคลิกภาพ/พฤติกรรมประชาธิปไตย

6.5 ทฤษฎีโปรแกรม (Program Theory) หมายถึง ชุดของข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินการในโปรแกรมซึ่งทำให้สังคมได้ประโยชน์ โดยการสร้างกลยุทธ์ (Strategy) ในการทำงานของโปรแกรม เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยมีส่วนประกอบของทฤษฎีโปรแกรม 2 ส่วน ได้แก่ โมเดลการกระทำ (Action Model) และโมเดลการเปลี่ยนแปลง (Change Model) ซึ่งโมเดลการกระทำ (Action Model) มี 6 องค์ประกอบคือ 1) องค์การผู้ดำเนินการ 2) ผู้ดำเนินการ 3) องค์การที่เกี่ยวข้องและหุ้นส่วนชุมชน 4) บริบททางนิเวศ 5) ตัวแทรกแซงและแนวทางการให้บริการ และ 6) ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ส่วนโมเดลการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ตัวแทรกแซง ตัวกระทำ และผลลัพธ์ เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ การดำเนินงานตามองค์ประกอบของโมเดลการกระทำต้องส่งเสริมโมเดลการเปลี่ยนแปลง

6.6 บุคลิกภาพประชาธิปไตย (Democratic Personality) หมายถึง พฤติกรรม หรือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แสดงออกถึง 1) การมีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้อาวุโส มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์ (ไม่โกหก) มีความเมตตากรุณาต่อคน สัตว์ ไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น 2) การมีวินัยความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม 3) การเคารพกฎระเบียบ กฎหมาย และกฎ กติกาของสังคม 4) การมีความอดทน และ 5) การมีจิตสาธารณะ เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม

6.7 การยอมรับความแตกต่างของบุคคล (Acceptance of Individual Difference) หมายถึง การยอมรับว่าแต่ละคนมีความชอบไม่เหมือนกัน สุขภาพอนามัยแข็งแรงไม่เท่ากัน บางคนอารมณ์ดี บางคนใจร้อน การทำงานของแต่ละคนไม่เท่ากัน คนเรามีรูปร่าง หน้าตา นิสัย ความชอบ การดำเนินชีวิต การที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ต้องยอมรับความแตกต่างทั้งด้านรูปร่าง หน้าตา ความสามารถและความชอบหรือไม่ชอบของแต่ละบุคคลและการอยู่ร่วมกันต้องมีการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและยอมรับซึ่งกันและกัน สังคมจึงจะมีความสุข

6.8 การมีวินัยรับผิดชอบตัวเอง (Self Discipline) หมายถึง การมีพฤติกรรมของตนเอง ให้ทำสิ่งที่ต้องปฏิบัติทุกวันไม่ว่าจะชอบหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่ตนเองตามที่ตนมุ่งหวัง และสังคมต้องการ โดยเกิดจากความสำนึกขึ้นมาเองเช่น ดิ้นนอน เกียที่นอน ทำความสะอาดห้องนอน อาบน้ำ แปรงฟัน แต่งตัว รับประทานอาหาร ตั้งใจเรียน ทำการบ้าน อ่านหนังสือ

ก่อนนอน จัดตารางสอน ไปโรงเรียนวันรุ่งขึ้น ไหว้บิดามารดาก่อนไป-หลังกลับจากโรงเรียน ไหว้ครูอาจารย์เมื่อพบและก่อนกลับบ้าน เป็นต้น

6.9 การมีวินัยความรับผิดชอบในครอบครัว (Discipline in Family) หมายถึง ความตั้งใจทำงานของตนเองด้วยความทุ่มเท เพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ โดยการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ช่วยทำอาหาร ล้างถ้วยชาม เช็ดโต๊ะอาหาร ตักข้าวให้พ่อแม่ รินน้ำให้พ่อแม่ รดน้ำต้นไม้ กวาดบริเวณบ้าน เก็บกวาดขยะ ในบ้าน/บริเวณบ้าน ช่วยซักผ้า ตากผ้า ให้อาหารสัตว์เลี้ยง ช่วยเลี้ยง/สอนหนังสือให้น้อง เป็นต้น

6.10 การมีวินัยรับผิดชอบต่อโรงเรียน (Discipline in School) หมายถึง ความตั้งใจทำงานของตนเองในโรงเรียนด้วยความทุ่มเท เพื่อตอบแทนโรงเรียน คุณครูอาจารย์ ด้วยการช่วยเหลือโรงเรียน เช่น มาทันโรงเรียนเช้า เข้าห้องทันเวลา ไหว้ครูอาจารย์เมื่อพบเจอ เข้าแถว/เข้า ใต้แก่ ส่งงานครู ซื่ออาหารและรับของจากครู ปิดน้ำปิดไฟที่เปิดไว้ทุกที่ เปิดน้ำในห้องน้ำให้เต็มถึงทุกครั้งที่ใช้ ใช้เก็บขยะ/ทิ้งขยะลงถังขยะ ทำเวร/ทำความสะอาดห้องเรียน ไม่ตะโกนส่งเสียงดังในห้องเรียน ตั้งใจเรียนและทำแบบฝึกหัด ยกมือก่อนพูดในขณะที่เรียน ให้เกียรติเพื่อนร่วมห้องและผู้อื่นในโรงเรียน ไม่ด่าว่าเพื่อนและคนอื่นๆ เอาของมาจากที่ใด ก็เอาไปเก็บของไว้ที่เดิม ทำความสะอาด/จัดโต๊ะครู ไม่เล่นในห้องเรียน ไม่เล่นกระดานดำ ไม่ฉีกสมุด/หนังสือ ไม่ถ่มน้ำลายลงบนพื้นห้อง ขออนุญาตทุกครั้งก่อนออกห้องเรียน ช่วยครูหิ้วของ เป็นต้น

6.11 การมีวินัยรับผิดชอบต่อชุมชน/สังคม (Discipline in Community/Society) หมายถึง ความตั้งใจทำงานของตนเองในชุมชนด้วยความทุ่มเท เพื่อให้ดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างมีความสุข ใต้แก่ ไม่ทิ้งสิ่งของลงในที่สาธารณะ/ชุมชน เช่น ถนน ลำคลอง ฯลฯ ทำความสะอาดบริเวณหน้าบ้านของตนเอง ช่วยเก็บขยะ และ ช่วยทำความสะอาด/ปัดกวาด เช็ดถูในชุมชน เช่น วัด ศาลา หมู่บ้าน สนามเด็กเล่น โรงพยาบาล ตลาด สถานีรถขนส่ง สวนสาธารณะ ฯลฯ ช่วยเสิร์ฟน้ำ/อาหารในงานต่างๆ วัด บ้านเพื่อน ฯลฯ ทำบุญ/ตักบาตรกับบิดามารดา เป็นต้น

6.12 การตรงต่อเวลา (Punctuality) หมายถึง การถือตามกำหนดเวลา สำหรับกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การนัดหมาย การตรงต่อเวลาเป็นการให้เกียรติและมีมารยาทต่อผู้ทันนัดหมายไว้ ทั้งยังแสดงถึงวุฒิภาวะและความรับผิดชอบด้วย

6.13 เคารพสิทธิผู้อื่น (Right Respect) หมายถึง การไม่ละเมิดสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินของคนอื่น เช่น การไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน เก็บของตกได้ติดตามหาเจ้าของและคืนของให้ ไม่หยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนจะใช้สิ่งของของผู้อื่นต้องขออนุญาตก่อนทุกครั้ง

6.14 ความกตัญญูต่อพ่อแม่ (Gratitude for Parents) หมายถึง การรู้คุณที่พ่อแม่กระทำให้แล้วรู้สึกสำนึกในบุญคุณ และตอบแทนท่านด้วยความเคารพ นบถื้อ เชื่อฟัง และช่วยเหลือทำงานในกิจการงานต่างๆ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ช่วยทำอาหาร ล้างถ้วยชาม เช็ดโต๊ะอาหาร รินน้ำให้พ่อแม่ รดน้ำต้นไม้ ช่วยซักผ้าตากผ้า ช่วยเลี้ยง/สอนหนังสือให้น้อง ฯลฯ

6.15 ความกตัญญูต่อครูอาจารย์และผู้มีพระคุณ (Gratitude for teachers and benefactors) หมายถึง การรู้คุณที่คนอื่นกระทำแล้วรู้สึกสำนึกในบุญคุณ และตอบแทนด้วยแสดงความเคารพ นบถื้อ เชื่อฟัง และช่วยเหลือครูอาจารย์และผู้มีพระคุณ ในกิจการงานต่างๆ เช่น ช่วยถือของ ตั้งใจเรียน และทำแบบฝึกหัด ทำความสะอาด/จัดโต๊ะครู ไม่เล่นในห้องเรียน ขออนุญาตทุกครั้งก่อนออกห้องเรียน ช่วยงานบ้าน เป็นต้น

6.16 ความซื่อสัตย์ (Honesty) หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ซึ่งคุณลักษณะที่ช่วยให้เป็นที่ยอมรับนับถือและไว้วางใจ เป็นที่น่าคบหาสมาคมด้วย เช่น ไม่โกหก ไม่พูดปด พูดความจริงเสมอ ยอมรับผิดเมื่อทำผิด ไม่ใส่ร้ายความผิดให้กับผู้อื่น เป็นต้น

6.17 ความขยัน (Diligence) หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทนต่อความลำบาก ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เช่น ผู้ที่ขยันหมั่นเพียรในการเรียน มีความอดทนต่อหน้าที่ของตน จะประสบความสำเร็จทั้งการเรียน และการงานอาชีพ

6.18 ความอดทน (Patience) หมายถึง การข่มใจ การอดกลั้น อดใจ เมื่อเจอกับเหตุการณ์อันไม่ชอบใจ นอกจากนี้ ยังหมายถึง ความยืนหยัดไม่ท้อถอยในการทำความคิด แม้ว่าจะมีอุปสรรคใดมาขวางกั้น เช่น อดทนต่อความลำบากในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น

6.19 ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Kindness & Generosity) หมายถึง หมายถึง ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น เช่น แบ่งขนมให้เพื่อน ให้เพื่อนยืมปากกา ดินสอ ช่วยแนะนำเพื่อนทำการบ้าน เป็นต้น

6.20 การอดออม (Saving) หมายถึง การรู้จักเก็บออมเงิน อดออมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัดอดออมจะเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม อดออมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า

6.21 พลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย (Good Citizen) หมายถึง ผู้ที่รู้จักปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ รู้จักนำคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันมาเป็นแนวปฏิบัติ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เช่น รักษาความสงบ ความจริงใจต่อตัวเอง รู้จักสละ รู้จักข่มใจตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความดี มีความอดทนอดกลั้น และอดออม การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

6.22 การเข้าแถว (Queue) หมายถึง การเข้าอยู่ในลำดับที่จัดไว้ก่อนหลัง จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นธรรม รวมทั้งเพื่อป้องกันการใช้อำนาจพิเศษ เช่น การเข้าแถวซื้อของ-รับของ การเข้าแถวส่งงานครู การเข้าแถวขึ้นรถ การเข้าแถวหน้าเสาธง เป็นต้น

6.23 การทำความดี (Benefaction) หมายถึง การอุทิศตนเพื่อผู้อื่น แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยวัตถุสิ่งของโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ให้อาหารสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ หรือช่วยสัตว์ที่บาดเจ็บ มีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน เก็บออมเงินค่าขนมวันละบาทใส่กระปุกสำหรับบริจาคช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยเฉพาะช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ฯลฯ

6.24 การทิ้งขยะ – แยกขยะ (Littering - Waste Separation) หมายถึง การทิ้งสิ่งของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและอุปโภคซึ่งเสื่อมสภาพจนใช้การไม่ได้หรือไม่ต้องการใช้แล้ว ส่วนการแยกขยะเป็นการแยกสิ่งที่เหลือใช้ให้สามารถนำไปกำจัดได้ให้ถูกวิธีของขยะแต่ละประเภท ได้แก่ 1) ขยะย่อยสลายได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น 2) ขยะรีไซเคิลที่ยังใช้ได้ เช่น แก้ว กระดาษ กระป๋องเครื่องดื่ม อลูมิเนียม ขากรถยนต์ เป็นต้น และ 3) ขยะอันตราย เช่น ถ่านไฟฉายหรือแบตเตอรี่ กระป๋องสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น

6.25 ความสามัคคี (Harmony) หมายถึง ความพร้อมเพรียงกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน ยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด

6.26 ความร่วมมือ (Cooperation) หมายถึง การทำงานร่วมกับคนอื่น ช่วยเหลือกันและกันด้วยความเต็มใจเพื่อให้งานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เช่น ร่วมมือทำงานกลุ่มตามที่ครูมอบหมาย ฯลฯ

6.27 วิถีชีวิตประชาธิปไตยในวัฒนธรรม ประเพณีไทย (Democracy Life in Thai Festival and Culture) หมายถึง การเป็นคนดีของสังคมที่มีจิตใจดีมีคุณธรรม ทำแต่ความดี มีพฤติกรรมที่แสดงออกตามวัฒนธรรมจารีตประเพณีของไทย เช่น การเคารพผู้อาวุโส การรดน้ำคำหัว การ

ทำบุญตักบาตร การแห่เทียนเข้าพรรษา มีความกตัญญูทวดต่อพ่อแม่ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณ เป็นต้น

6.28 จิตสาธารณะ (Public Mind) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการเอาใจใส่ดูแลเป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม การถือเป็นหน้าที่ มีส่วนร่วมในการดูแล เช่น รักษาสาธารณสมบัติ แบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม ไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง เป็นต้น

6.29 ความตระหนัก/จิตสำนึก (Awareness/Consciousness) หมายถึง การที่บุคคลได้ถูกคิด หรือเกิดความรู้สึกว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ ภายในสภาวะจิตใจที่สามารถแสดงออกด้วยการพูด การเขียน การอ่านหรืออื่นๆ โดยอาศัยระยะ เวลา ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม หรือสิ่งเร้าภายนอกให้เกิดความรู้สึกจากการสัมผัส การรับรู้ ความคิดรวบยอด การเรียนรู้ หรือความรู้ ส่งผลให้เกิดความตระหนักขึ้น อันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่แสดงออกในสิ่งนั้น เช่น จิตสำนึกของการเป็นพลเมืองดี จิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกของการเป็นคนดี จิตสำนึกในหน้าที่ของตนเอง เป็นต้น

6.30 ตัวแทรกแซง (Interventions/ Treatments) หมายถึง กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดผลกับกลุ่มเป้าหมายตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ซึ่งกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การวชิธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน

6.31 ตัวกระทำ (Determinants) หมายถึง ตัวแปรที่เชื่อมโยงความสำเร็จของการดำเนินโครงการกับตัวโครงการ ประกอบด้วย ความตระหนัก/จิตสำนึก

6.32 ผลลัพธ์ (Outcome) หมายถึง ผลที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในโครงการ มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย ได้แก่ มีคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความเคารพต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้อาวุโส มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์ (ไม่โกหก) มีความเมตตากรุณาต่อคนและสัตว์ ไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีวินัยความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคม เคารพกฎ ระเบียบ กฎหมาย และกฎ กติกาของสังคม มีความอดทน และมีจิตสาธารณะ เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ได้แนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนในระดับต่างๆ หรือโครงการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม

7.2 ได้วิธีการประเมินโครงการพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่มีความเชื่อถือได้ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประเมินโครงการขององค์กรต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

